

2. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

**Javaslat a
„Kézzel szedett, nagy pehelytartalmú, magyar libatoll”
Magyar Értéktárba történő felvételéhez**

Készítette:

Dr. Csorbai Attila
elnök-igazgató
Baromfi Termék Tanács

Budapest, 2015. február 16.
(P. H.)

BAROMFI TERMÉK TANÁCS

I.
A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

Baromfi Termék Tanács

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Dr. Csorbai Attila, elnök-igazgató
Cím: 1094 Budapest, Páva u. 8.
Levelezési cím: 1392 Budapest 62. Pf. 292
Telefonszám: (06-1) 269-2998
E-mail cím: csorbai.attila@magyarbaromfi.hu

II.
A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése

Kézzel szedett nagy pehelytartalmú magyar libatoll

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☒ agrár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☐ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus és vendéglátás	

3. A nemzeti értéket tartalmazó értéktár megnevezése

Földművelési Minisztérium Ágazati Értéktára

A felvételre a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény által meghatározott eljárás szerint került sor 2014. július 15-i keltezéssel.

4. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Kézzel szedett nagy pehelytartalmú magyar libatoll bemutatása

Az emberiség évezredek óta használ szőrmét, gyapjút, tollat meleg ruházat és ágynemű készítésére. A libatoll ilyen céllal való feldolgozása a baromfitartás korai kialakulásának és elterjedésének köszönhetően hazánkban egészen távoli időkre nyúlik vissza. A XV. századi források szerint a tollal töltött párna, takaró és tollágy igen közkedvelt árucikk volt a magyar úri és paraszti háztartásokban egyaránt. Ezek az ágybelik nemcsak a kényelmes alvást biztosították, a vagyonosság szimbolikus jelképének és a tisztaszoba díszének számítottak (Ádám, 2001).

A hazánkban nyert kitűnő minőségű toll elsősorban élő állattól származik. A tollszedést a természetes vedlés idején végzik el, amikor a tollazat jelentős része magától is rövidesen elvesztésre kerül és helyette új tollazat fejlődik (Kozák et al., 2007 és Béri, 2001). A vedlés magyarázata, hogy a tollgerinc bőrbé ágyazott része, az úgynevezett cséve kiszárad és üvegesen áttetszővé válik, visszatartása az állat bőrében megszűnik. Az érett toll szakszerű kézi eltávolítása a közhiedelemmel ellentétben így könnyen, az állat számára fájdalom okozása nélkül végezhető (Járvás et al., 2008). A tollat először 10 hetes korban lehet kézi szedéssel eltávolítani a has, hát, mell és az oldalsó testtájokról. (Kozák, 2011). Ez 80-90 g tollat eredményez. Az első tollváltást követően hathetente lehet a művelet megismételni. Később a lekerült toll mennyisége 120-140 g között változik. A Magyarországon nemesített és nevelt libákról származó, kézzel szedett magas pehelytartalmú érett libatoll minőségére jellemző, hogy értékes pehelytartalma akár a 30%-ot is meghaladhatja (Szabó, 2002). A magyar pehelytoll töltőereje a 690-800 cuin (165-210 mm) közötti tartományban kell, hogy legyen, míg a hőszigetelő képessége 7-10 tog értékek között változik.

A lúdfajok tenyésztési irányát már a kezdetektől fogva azok termék-előállításai (hús, toll, máj, stb.) képessége határozta meg, hiszen nagyobb érdeklődés már akkoriban is a megfelelő mennyiségű és jobb minőségű termékek iránt mutatkozott. A tenyésztés alapját olyan tulajdonságok határozták meg, mint amilyen az elsődleges (direkt) értékmérők közé tartozó tolltermelő képesség. Ezen jellemző többek között a fedő- és pehelytollak nagyságát, az ezertolltömeget, a tollak rugalmasságát, azok töltőerejét valamint színét is tömörítő fogalom. Hazánkban a tolltermelés jellemzően Kelet-Magyarországon, az Alföldön, Csongrád, Békés, Szolnok, Hajdú és Szabolcs-Szatmár megye legelőkkkel borított térségeiben valósul meg, és olyan hústípusú fajtákkal történik, mint a hortobágyi fehér, a bábolnai emdeni lúd, valamint az orosházi magyar- és az alföldi fehér lúd. A felsorolt fajták fehér tollszínük miatt egyre jobban elterjedtek és szinte kizárólagossá váltak (Bogenfürst et al, 2011). A hústípusú állatok takarmányozása és tartástechnológiája a tojástermelés felkészítési időszakában és a tojástermelés alatt (decembertől-júniusig) a törzs májludak tartásához igen hasonló. A tojástermelésen kívüli időszakokban, július 1-től december 1-ig a törzs ludak tartása jellemzően a legelőterületeken történik. Itt az időjárás, az évszak és a legelő adottságának függvényében az állatok zöldtakarmányt, és napi adagban 0,2-0,25 kg abraktakarmányt (zab, búza, rozs, kukorica) is kapnak. A tartástechnológia jellemzője, hogy még a téli időszakban is kihasználják az épületek udvarait, esetleg az épületekhez csatlakozó legelőrészeket, így az állatok szabadon mozoghatnak, legelhetnek. Húslúd esetében az első tollszedés 9 hetes korban

lehetséges, majd minden további tollszedés az előző tollszedéstől számított 45-46. napon következik be.

A feldolgozott libatoll rugalmasságának és töltőerejének köszönhetően a legértékesebb tollféleségnek számít az iparban és a tollfelhasználás kezdete óta előnyt élvez a többi baromfitollhoz képest. Előbbi tulajdonságok a toll szerkezeti felépítésével, illetve a tollat alkotó kis tollsugarak elhelyezkedésével magyarázhatók. A libatoll jellemzően tömött, sima, egybefüggő felületű, szélei élesen körvonalazottak. Színe kissé domború, fonákja domború. A toll a tollgerinc vége felé erőteljesen kiszélesedik. A tollsugarak egymáshoz való szoros kapcsolódása kis légkamrácskák kialakulását teszi lehetővé, amely a hőszigetelő képességet határozzák meg (Ádám, 2001). A libatoll jelentős része Nyugat-Európába kerül, azonban a távol-keleti országok piacain is növekvő kereslet mutatkozik irányában. Az évi 4000 t mennyiséget elérő tollexport az ország számára jelentős külkereskedelmi bevételi forrást jelent (Ádám, 2001). A külföldön értékesített termék közel felét a kézi szedéssel nyert libatoll adja (Szász, 2003). A nagy múltat és tapasztalatot ötvöző szaktudásnak és a termelt toll kiváló tulajdonságainak köszönhetően a hazai tollexport világviszonylatban mennyiségét tekintve a második, minőséget tekintve az első helyen áll.

A magyar tollszedés hagyományainak és a tollminőségének megóvása érdekében 1989-ben a tollfeldolgozók és forgalmazók létrehozták a Magyar Tollszövetség Egyesülést, amely a libatartással foglalkozók magába integrálását követően Toll Termék Tanács néven folytatta további tevékenységét. E szervezet 1997-ben csatlakozott az Európai Tollszövetséghez, amely a hazai szakmai elismertséget még tovább erősítette (Ádám, 2000) 2011-ben Pro-Down Alliance néven egy újabb összefogás vette kezdetét a tolliparban vezető szerepet betöltő tagállamok részvételével. Az összefogás céljának a minőségi termelés alapjául szolgáló tudatosság növelését, az állatjóléti szempontok fokozott érvényesítését és az átláthatóság biztosítását tekintették (Down Info, 2013). Az Európai Unióban nem csak az elhullott tollszedése, hanem a tolltépés is hagyományosan művelt tevékenységnek számít. Ennek állati jóléti vonatkozásaival nem csak a hazai szakemberek (Kozák, 2011; Szász, 2003; Janan, 2013) foglalkoznak kiemelten, hanem az Európai Unió tudományos tanácsadó szerve, az Európai Élelmiszerbiztonsági Hivatal is (2010).

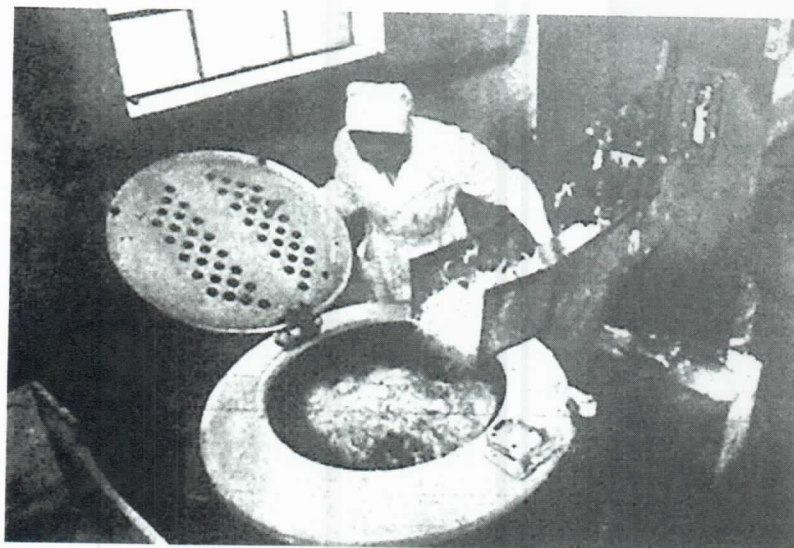
Hazánkban a tollszedés követelményei törvényileg példamutatóan szigorúan szabályozottak. Az állatok kíméletéről és védelméről szóló 1998. évi XXVIII. törvény nagy hangsúlyt fektet a megfelelő bánásmódra és az állatok védelmében betartandó alapszabályokra (Janan, 2013). A jogalkotók mellett a szakmai körök is számos erőfeszítést

tettek az elmúlt időszakban a jogszabályi előírásoknál is szigorúbb önszabályozás széles körű megvalósítására az állatvédelem és az állati jólét biztosításának érdekében. Ennek kapcsán – alulról jövő kezdeményezésként – jelent meg a Baromfi Termék Tanács gondozásában „A víziszárnyas termékek előállításának kódexe” címmel megjelenő kiadvány (2011) is, amely a hagyományok megőrzésére való törekvés mellett kiemelt fontossággal kezeli az állatvédelmet, illetve az azt figyelembe vevő korszerű technológiák alkalmazását.

Történeti áttekintés

Hazánkban a libatoll, mint termék, valamint a tolltermelés, mint tevékenység kulturális és nemzetgazdasági szempontból is fontos területnek számít. A toll külföldi piacokon való értékesítése évszázadok óta jelentős bevételhez juttatja az országot. Schwartner Márton *Statistik des Königreichs Ungarn* című 1798-ban megjelenő művében statisztikai adatokat is közöl a szomszédos országokba szállított jelentős mennyiségű libatollról (Nagy, 1986). A hazai tollipar későbbi alakulásáról az 1900-as évek elejéig nincsenek pontos adatok, de a forgalmi statisztikák alátámasztják annak jelentőségét. A baromfiágazati cikkek exportja – beleértve az élőállatot, tojást és az ágytollat is – 1909-ben közel 5%-át tette ki az összkivitelnek. A I. világháború éveitől kezdve a toll tudta megőrizni a háborús időszak előtti kiviteli mennyiséget. E termék ugyanis keresett alapanyag volt, amelyet a hadiipar a katonai ruházatokhoz, szigeteléshez hasznosított (Nagy, 1986). A háborút követően az ágazat új lendületet nyert. Számos, a kor technikai színvonalán mérve korszerűnek számító tollfeldolgozó üzem nyílt Budapesten és más magyar városokban, amelyek létrejöttét a hazai mérnöki tudományok fejlődése is elősegítette. A fellendülésnek köszönhetően a nyerstoll-kereskedelem helyét hamarosan a magasabb hozzáadott értéket képviselő feldolgozott toll kereskedelme vette át. A tollfeldolgozás és hasznosítás század eleji jelentőségéről Krenedits Ödön is említést tesz: 1920-ban kiadott *Baromfi-tenyésztés* című művében a budapesti (Mellinger utcai) tollvásárt a nemzetközi tollkereskedelem központjaként (!) mutatja be.

A XX. század első évtizedeiben megalakuló ipari cégek további jelentős változást indítottak el a tolltermelés és értékesítés területén. 1926-ban Békéscsabán létrehozták az első üzemépületet, amelyben a jéggyár és a hűtőház mellett tollfeldolgozó üzemszék is helyet kapott tollfeldolgozó gépekkel.

**1. ábra: A centrifugába kerülő toll tisztítása
(Huszadik Század, 1942)**

1937-1938-ban toll eredetű enyv gyártására specializálódott feldolgozó vállalkozás is létrejött, szintén békéscsabai telephellyel (Nagy, 1986). A II. világháborút követő években az általános nyersanyaghiány ellensúlyozására a Tollkereskedelmi, majd későbbi nevén Tollfeldolgozó Vállalat égisze alatt víziszárnyas telepeket létesítettek, amelyeken elsősorban tolltermeléssel foglalkoztak. A 60-as évek végén a tollfeldolgozásban a baromfiipar egyéb területein rekonstrukciós folyamatok zajlottak, amelynek köszönhetően új, korszerű gyár váltotta fel az elavult feldolgozó üzemet. A rendszerváltást megelőző és az azt követő időszakban a tolltermelés és tollfeldolgozás továbbra is a baromfiipar egyik meghatározó tevékenysége maradt.

A gazdasági szempontok mellett a tolltermelés és -feldolgozás szociológiai és kulturális hatásai szintén jelentősek a magyarság számára. A tollszedés népi hagyományai elsősorban az Alföld, a Duna-Tisza köze, a Kisalföld vizenyős-lápos területein alakult ki, ahol a nagy kiterjedésű legelők és az egyre növekvő mezőgazdasági termelés kedvező feltételeket biztosítottak a víziszárnyas-tartáshoz. (Szabó, 2002). Telepenként jellemzően több száz állatot neveltek. **A libatoll alapvető mezőgazdasági terméknek számított, és nem hiányozhatott egyetlen a korabeli piacról sem.**

**2. ábra: Deák Ébner Lajos (1850-1934) Baromfivásár című festménye
(Magyar Nemzeti Múzeum)**

A tollszedést a bér munkásként dolgozó fiatal lányok és asszonyok kisebb-nagyobb csoportokba, úgynevezett „kalákába” szerveződve végezték saját otthonaikban vagy a kereskedő kamrájában. A hazavitt és leadott tollat visszavitelkor minősítették, lemérték, majd értékesítették (Kiss, 1941). A tollszedés nem csak munkát, hanem szórakozási lehetőségét is jelentett a nők számára. Mesélve, énekelve akár késő éjjelig is dolgoztak. A több hetet is igénybe vevő fosztást áldomás követte, amelyen megvendégelték a fosztókat. Az ünneplést tréfákkal is színesítették. Az egyik legjobb mulatságnak az számított, ha az ablakon madarat eresztettek be, amelynek nyakába különféle üzeneteket tartalmazó cédulát akasztottak. Hazánk egyes területein még ma is eleven hagyománya van a tollfosztásnak és az ahhoz kapcsolódó népszokásoknak.

**3. ábra: A tollfosztó asszonyok munka közben
(Magyar Néprajzi Lexikon, 1982)**

A XVIII. század végén fordulóján már igen jelentős volt a magyar tollexport, amely a XIX. században tovább fokozódott. A tollkivitel fellendülésében a Morvaországból betelepült kereskedőknek nagy szerepe volt, hiszen a magyar libatollat egészen a holland fővárosig, Amszterdamig vitték.

A tollat elsősorban dunna és vánkos készítésére használták. Az alapvetően libatollal töltött dunna használatáról az első hazai adat 1458-ból való (Ortutay, 1982). A Cseprek mezőváros, soproni és Nógrád megyei parasztság ágyneműiről több 1600-as évekből származó forrás is említést tesz. A XVIII. századi alföldi mezővárosokban a dunna és a vánkos a vagyonosság szimbolikus jelképének is számítottak a toll magas árának köszönhetően (Ádám, 2001).

Az előbbieken kívül a libatollat gyakran használták fel játékszerek és hangszerek – mint például a klarinét rendszerű tollsíp és a szájharmonika elődjének tekinthető tollorgona készítéséhez is. (N. Bartha, 1941) A tollsípot, más néven regössípot a fiatal legények használták regöléskor. A síptoll részét kivájt lopótökbbe tették, amelyben a tollrészt fagyúrókkal rögzítették. A hagyományos magyar népi hangszer, a citera megszólaltatása is jól kiszáritott libatollból álló citeraverővel történt.

1. Tollkenő és tollseprű rajzos ábrázolása (Dorogi, 1978)

A pennát is tollból, elsősorban libatollból készítették, amely az időszámításunk utáni V-VI. századtól a XIX. század közepéig a leggyakrabban használt íróeszközök közé tartozott. (Szabó, 2002). A toll felhasználása a ruhák díszítésében is igen jelentős szerepet kapott. A magyar nemesség mellett a parasztság körében is jellemző volt a tollal, elsősorban pödrött lúdtollal díszített süveg viselése. A XVIII-XIX. században már a festett tollal díszített férfifejfedők is divatosak lettek. A süvegre tűzött tollak amellet, hogy a ruházat kiegészítésére szolgáltak, viselőjük életkorára, családi állapotára, társadalmi hovatartozására is következtetni engedett. A tollal díszített kalapok viselése a fiatal fiúk, és a frissen nősült férfiak kiváltsága volt. Lakodalmak alkalmával a legdíszesebb kalap a vőlegény süvegje volt (Ortutay, 1982). A korabeli ruházatot gyakran tollhímzéssel készített bőrövek is kiegészítették. A tollhímzéshez 1-2 mm széles, lúdtollból hasított tollszilánkot használtak. Ez a díszítési mód elsősorban a hazai szász lakosság körében volt jellemző, de a környező vidékeken is igen elterjedt. A bőröv mellett gyakran a szűr csatját is ékesítették tollal karcolt mintázatok, amelyeket a nagyobb víziszárnyas tollakból készített szironyokkal készítettek. A tollnak a háztartásban is nagy szerep jutott. A hosszabb liba és kacsatollat gyakran használták tollseprű, koromseprű készítésére. A kisebb tollakból általában kalácskenőt fontak (Dorogi, 1978).

A magyar néprajzi forrásokban számos tollal kapcsolatos népszokást, hiedelmet írnak le. A Dél- és Kelet-Dunántúlon, valamint az Alföldi egyes részein jellemző népszokásnak számított a tollas, vagy más néven haláljósító pogácsa készítése. A halálpogácsát szilveszter tájékán sütötték, és a jövő esztendőben bekövetkező családi halálesetek megjövedülésére használták.

A sütés előtt minden családtag pogácsájába tollat szúrtak. Akinek a tolla elégett, a hiedelem szerint a következő tollas pogácsa sütést már nem érte meg (Ortutay, 1982).

A termék nemzetgazdasági vonatkozása

Hazánkban a libatoll igen jelentős külkereskedelmi bevételi forrásnak számít, hiszen az előállított mennyiség közel háromnegyede külföldi piacokon kerül értékesítésre. Az eladott víziszárnyas-termékek értékének túlnyomó hányadát a máj és a toll teszi ki (Böő, 2003). A tollexport 2000-es években is meghatározó, átlagosan mintegy évi 10-15 milliárd forintnyi bevételt jelentett az országnak (Ádám, 2000).

A libatolltermelésben – a libamáj-előállításához hasonlóan – Magyarország rendkívül előkelő helyet foglal el más nemzetekhez képest. Bár a nyerstoll termelési mennyiségét tekintve Kína áll az első helyen, minőséget tekintve vitathatatlanul hazánkat illeti meg a dobogó legfelső foka (Janan, 2013) A magyar libatoll kiváló minőségét tükrözi az is, hogy a belőle készült termékek ára többszöröse a néhány éve konkurenciaként megjelenő kínai tollból előállított árukénak.

A magyar toll termelés évi mennyiségét az elmúlt években erős ingadozás jellemezte. Az ezredfordulón tapasztalható fokozatos csökkenést 2007-ben egy nagyívű növekedés (Blaskó et al, 2011), majd 2010-ben ismét jelentős visszaesés követte. A Központi Statisztikai Hivatal által közzétett adatok jól reprezentálják a libatoll-termelés, illetve tollfeldolgozás helyzetének utóbbi évekre jellemző alakulását. Megjegyzendő azonban, hogy a 2010-es évet megelőző időszakból csak a teljes megtermelt tollmennyiség került feltüntetésre, a Központi Statisztikai Hivatal kiadványai 2010-et megelőzően a libatollra vonatkozó adatokat külön nem tárgyalják.

Lúd és kacsatoll termelése és felhasználása 2000 és 2013 között (saját szerkesztés; adatok forrása: KSH, 2014)

	Tolltermelés						
	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013
A termelés jellemzői							
Tolltermelés, tonna	1593*	969*	1169*	442	367	268	-
Felvásárlási átlagár	-	-	-	-	-	-	-
Bruttó termelési érték, millió Ft	-	-	-	1216	1288	1340	4823
	Lúd						
	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2013
A termelés jellemzői							
Vágóállat-termelés, tonna	-	-	-	-	40375	44976	44779
Felvásárlási átlagár	-	-	-	417	556	603	590
Bruttó termelési érték, millió Ft	-	-	-	-	23261	27447	27084

Behozatal, millió Ft					92	227	161
Kivitel, millió Ft					30	396	769
Felhasználás összesen	-	-	-	15511,1	14964,2	15055,4	14109,5

* Összes víziszárnyas tolltermelésre vonatkozó adat.

A hazai tolliparnak az export-bevétel növelésén kívül a vidéki munkahelyek megőrzésében és az ott élő lakosság életszínvonalának fenntartásában is jelentős szerepe van. Az Alföld mezővárosiban generációról generációra szállt a tollszedés tudománya, amely ezeken a területeken mind a mai napig megélhetési lehetőséget biztosít sok család számára.

5. Indoklás a Magyar Értéktárba történő felvétel mellett, kitérve a nemzeti érték országos jelentőségének bemutatására

Igazoltuk, hogy a hazai libatenyésztés és libatoll-termelés hazánkban több évszázados, jól dokumentált múltra tekint vissza. A hazai néprajzi forrásokban számos utalás található a libatollból készített háztartási cikkek, divatos ruházati kellékek, illetve hangszerek és játékszerek használatáról. A libatollhoz népszokások és hiedelmek is fűződnek, amelyek még inkább alátámasztják a libatenyésztés és libatoll szoros kapcsolódását a magyarság kultúrájához.

A kiváló magyar tollat a világ minden táján elismerik és a legkiválóbb minőségű termékként tartják számon. Ez a generációról generációra átadott, és fokozatosan továbbfejlesztett szaktudásnak, valamint a hazai tolltermelő fajok kiválóságának köszönhető. A hazai tollfeldolgozásból kikerülő tollat ma elsősorban könnyűipari termékek gyártásához használják. Megtermelt mennyiségének jelentős hányada külföldön kerül értékesítésre. A hazánkból exportált toll évi mennyisége több ezer tonnára tehető. Az exportált termékmennyiség várhatóan emelkedik a nyugat-európai és távol-keleti országok növekvő igénynek köszönhetően. A magyar libatoll tehát méltán vívta ki első helyét a világ tollpiacán. Elismertsége a hazai ipari termelés nemzetközi megítélésére igen kedvező hatással van.

A libatoll Magyar Értéktárba való felvételét a termékhez kapcsolódó kulturális vonatkozások, a magyar vidéki életmóddal való több száz éves összefonódás és a termék nemzetközi szinten való elismertsége egyaránt indokolja.

6. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

1. Ádám, I. (2001): A toll. A baromfitoll és feldolgozása. Budapest, Scriptor Bt., 9-14., 19. oldal
2. Aliczki, K. K. (2007): Genetikai variabilitás vizsgálata réghonosult magyar lúdállományokban mikroszatelitekkel, PhD értekezés, Debreceni Egyetem, Állattenyésztési Tudományok Doktori Iskola, Debrecen, 10. oldal
3. Baromfi Termék Tanács (2011): A víziszárnyas termékek előállításának kódexe, 10. oldal
4. Bogenfürst, F. Horn, P. Sütő Z., Gaál K., Kovács, G., (2011): Baromfitenyésztés „E-tananyag” az Állattenyésztő mérnöki BSc szak hallgatói számára, Kaposvári Egyetem, Nyugat-Magyarországi Egyetem Pannon Egyetem kiadványa, 160-162. oldal
5. Böö, I (2003): A lúd tolltépése (Állatkínzás vagy termék-előállítás?)
Elérhetősége:
<http://www.agraroldal.hu/toll.html>
6. Ádám, I. (2000): A magyar pehely és toll. Toll Terméktanács, Budapest, 3. oldal
7. Béri, B. (2011): A lúd tartástechnológiája in: Tartástechnológia, Debreceni Egyetem, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Pannon Egyetem
8. Blaskó, B., Cehla, B., Kiss, I., Kovács, K., Lapis, M., Madai, H., Nagy, A. Sz., Nábrádi, A., Pupos, T., Szöllősi, I. (2011): A lúdágazat szervezési ökonómiája in: Állattenyésztési ágazatok ökonómiája, Debreceni Egyetem, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Pannon Egyetem
9. Dorogi, M.(1978): Ethnographia. A csont, a héj, a szőr, a tojáshéj és a trágya felhasználása a Hajdúságban és a Nagykunságban. 586-599. oldal
10. Down info N. 4/2013: Pro-Down Initiative, 1. oldal
Elérhetőség:
http://www.feather-down-initiative.com/wpcontent/uploads/2013/08/newsletter-september_english.pdf
11. EFSA Journal (2010): Scientific opinion on harvesting (collecting) feathers from live geese for down-production, 8 Vol. 11 Issue 1886. oldal
Elérhetőség:
<http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/1886.htm>
12. Fehér arany: a toll (1942. május) Huszadik Század online történelmi folyóirat
Elérhetőség:
<http://www.huszadikszazad.hu/print.php?id=25613&mode=article>
13. Lieb, W. S.(1974): Federn fliegen un die Welt, 51. oldal
14. Janan, J (2013): Agrárágazat Mezőgazdasági Havilap. XIV. évfolyam 3. szám
Állattenyésztés: Érvényesül a víziszárnyas termékek előállításának kódexe, 145. oldal

15. Járvás, K., Béres, A., Á., Janan. J. (2008): Animal Welfare, ethológia és tartástechnológia. A tolltépés okozta stressz vizsgálata ludakban. Vol. 4. 337-343. oldal
16. Kiss, L. (1941): A szegény asszony élete, Budapest
17. Kozák, J (2007): Állattenyésztés, Debreceni Egyetem, 145. oldal
18. Kozák, J (2011): Érvek és ellenérvek az állatvédelem tükrében, in: Animal welfare, ethológia és tartástechnológia. Szent István Egyetem, Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar, Állattenyésztés-tudományi Intézet, Állatnemesítés-, Sertés-, Baromfi- és Hobbiallattenyésztési Tanszék, Gödöllő. 434-438. oldal
19. Kozák, J. (2011): Élő ludakról történő tollszedés szervezési kérdései, in: Animal welfare, ethológia és tartástechnológia. Szent István Egyetem, Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar, Állattenyésztés-tudományi Intézet, Állatnemesítés-, Sertés-, Baromfi- és Hobbiallattenyésztési Tanszék, Gödöllő, 152. oldal
20. Magyar Közlöny (2009). A Magyar Köztársaság hivatalos lapja, 194. szám, A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 178/2009. (XII. 29.) FVM rendelete a mezőgazdasági haszonállatok tartásának állatvédelmi szabályairól szóló 32/1999. (III. 31.) FVM rendelet módosításáról
21. Ortuta, Gy.(1982): Magyar Néprajzi Lexikon, V. kötet. Akadémia Kiadó, Budapest, 310. oldal
22. Nagy, T (1986): A magyar baromfi története, Különlenyomat A magyar élelmiszeripar története című műből. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 329-339. oldal
23. Szabó, J (2002): Állattenyésztés III. Baromfitenyésztés tan. Szent István Egyetem, Mezőgazdaság – és Környezettudományi Kar, Gödöllő. 9., 67. oldal
24. Szász, S. (2003): Doktori (PhD) értekezés. A pekingi kacsza, a mulard kacsza és a pézsmaréce tollfejlődésének és hústermelő képességének alakulása a kor és az ivar függvényében. Kaposvári Egyetem, Állattudományi Kar, Kaposvár. 7-14. oldal

7. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

<http://www.jomagyarbaromfi.hu/>

III.

MELLÉKLETEK

1. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
2. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat